

ОБРАЗ МАЙБУТНЬОЇ РОДИНИ У ДІТЕЙ ЩО ВИХОВУЮТЬСЯ ПОЗА РОДИНОЮ

І.Р. Крупник

канд. психол. наук, старший викладач кафедри «Загальна та соціальна психологія» Херсонський державний університет

С.В. Постоялкін

канд. біолог. наук, практичний психолог вищої категорії Сокирницької
ЗОШ І-ІІІ ст.

Уявлення людини про себе, про своє місце в суспільстві є одним із наріжних каменів соціальної психології. Фундамент вивчення проблеми соціальних уявлень, до яких, безумовно, відносяться також і уявлення про майбутню сім'ю, заклали французькі соціальні психологи С. Московічі, Ж. Абрік, Д. Жоделе та інші [3]. Базуючись на працях М. Вебера та Е. Дюркгейма, які розуміли соціальні уявлення як знання, що приймаються більшістю людей впливаючи на їх діяльність, соціальні уявлення, на думку представників цієї школи, формуються в результаті впливу, навіювання соціуму на особистість. Вітчизняні психологи дотримуються схожих поглядів. Зокрема, С.Л. Рубінштейн розглядав уявлення як образи, які виникають у свідомості і мають надважливе значення для свідомого психічного життя, оскільки вони, базуючись на особистому досвіді, надають людині змогу планувати своє майбутнє. Уявлення як внутрішній план дій, як перспектива майбутнього представлені у працях П.Я. Гальперіна [5]. Таким чином, соціальні уявлення виконують функції адаптації до ситуацій, орієнтації поведінки.

Уявлення особистості про свій майбутній життєвий шлях та перспективи, зокрема образ майбутньої сім'ї вивчали: К.О. Абульханова-Славська, Т.В. Андрєєва, Е.Г. Ейдемідер, Т.П. Ємельянова та інші [3;4].

З точки зору вказаних дослідників моделі поведінки у родині, подружні та батьківські, формують у дитини уявлення про побудову та взаємовідносини у своїй майбутній сім'ї. Так наприклад, Розроблена К.О. Абульхановою-Славською концепція життєвої стратегії містить компонент уявлення про

майбутнє життя у вигляді життєвої перспективи та життєвих планів [5]. Таким чином уявлення про сім'ю, установки, очікування справляють великий вплив на взаємовідносини майбутнього подружжя.

Процес становлення життєвої перспективи в багатьох аспектах залежить від сімейних відношень у батьківській родині. Е.Г. Ейдемільер та В.В. Юстицький вважають, що образ родини залежить від сукупності уявлень про сценарну поведінку кожного члена сім'ї. На їх думку, сімейні уявлення – досить стійкі утворення, вони впливають на сприймання сімейних ситуацій та забезпечують типове реагування, оскільки уявлення про більшість ситуацій у вигляді типових сценаріїв сформоване у людини ще до того, як вона з ними зіштовхнеться [5]. Поняття: що таке сім'я, що означає гарна сім'я, для чого вона потрібна сформовані в дитинстві слугують орієнтирами в розбудові та критеріями оцінки своєї родини. О.П. Чернов уявлення про сім'ю пропонує представити у вигляді мисленневих моделей. Це означає, що особистість перед початком взаємодії у сім'ї прогнозує, як будуть розвиватися події, як прореагують інші члени родини на його дії. Будь-яка модель будується на зразках. Саме батьки надають зразки взаємовідносин та утворюють моделі, якими керується наступне покоління. Ставши дорослою, особистість може прийняти таку модель або знехтувати. Це стосується безлічі соціальних ролей, в тому числі і таких, які використовуються у подружньому житті. Традиції, шаблони взаємовідносин, норми спілкування та поведінки передаються із покоління в покоління.

Одним із вірогідних наслідків відсутності батьків є труднощі у повноцінному засвоєнні ролей батьків, чоловіка або дружини, тобто у дитини виникає викривлення та затримка розвитку уявлень про свою майбутню родину.

Знаходячись у деприваційній ситуації у наслідку незадоволення потреб у батьківській увазі, любові, спілкуванні дитина може засвоїти або первинну для неї, деструктивну або ідеалізовану модель сім'ї та сформувати на цій основі образ власної родини. Через це ймовірні проблеми у майбутньому сімейному

житті цілком виправдано з наукової точки зору розглядати у контексті родинної депривації.

Класичні дослідження впливу сімейної депривації на особистість дитини Дж. Боулбі, Д.В. Віннікотта, Й. Лангмейера, З. Матейчика, Г.М. Прихожан, Н.М. Толстих та роботи сучасних науковців О.Г. Алексеєнкової, Г.М. Бевз, Я.О. Гошовського, Г.М. Лялюк обґрунтовують труднощі та нестійкість сімей утворених вихованцями дитячих будинків дією родинної депривації[1;4].

Зокрема видатні дослідники впливу психічної депривації на дітей, які виховуються поза родиною, Й. Лангмейер, З. Матейчик висували гіпотезу стосовно передачі негативних характеристик у подружніх стосунках наступному поколінню та вказували на те, що депривована дитина може виявити у майбутньому неспроможність у ролі батька чи матері[2].

Слід також зазначити, що в Україні продовжує залишатися надзвичайно високою кількість вихованців дитячих будинків та шкіл-інтернатів. Так, на 1 січня 2016 року, у різних сирітських закладах перебувало 73 тисяч дітей.

Таким чином, дослідження образу майбутньої сім'ї у підлітків, які виховуються в закладах інтернатного типу, на нашу думку, дозволять зробити припущення, наскільки благополучні, психологічно зрілі сім'ї вони зможуть створити у дорослому житті.

Список літератури:

1. Алексеєнкова Е.Г. Личность в условиях психической депривации: Учебное пособие / Е.Г. Алексеєнкова. – СПб.: Питер, 2009. – 96 с.
2. Бевз Г. Приемні сім'ї / Г. Бевз. – К.: Главник, 2006. – 112 с.
3. Емельянова Т.П. Социальное представление – понятие и концепция: итоги последнего десятилетия / Т.П. Емельянова // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22, № 6. – С. 39–47.
4. Прихожан А.М. Психология сиротства / А.М. Прихожан, Н.Н. Толстых. – СПб.: Питер, 2005. – 400 с.
5. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи / Э.Г. Эйдемиллер, В.В. Юстицкис. – СПб.: Питер, 2008. – 672 с.